

Manresa, com a tema pictòric, continua vigent

TEMA DEL MES. Al llarg de la història els pintors de totes les ciutats han deixat constància del seu perfil, sempre canviant, i també del seu entorn, els seus carrers, la seva gent. Les primeres representacions pictòriques de Manresa són de principis del segle XVIII. Malgrat totes les crisis que afecten la pintura en general i la pintura paisatgística en particular, la ciutat com a tema pictòric mai no s'exhaureix del tot.

Foto: Pintura de Josep Vila Closes.

La primera representació pictòrica de Manresa data de l'any 1712 i mostra com, sobre un fons paisatgístic mig real mig fantàstic, un dimoni de forma humana incita l'assassí del canonge Mulet a cometre el crim. Aquesta pintura, originàriament destinada a la capella de Sant Agustí de la Seu, es pot veure al museu de la basílica. Més o menys d'aquesta mateixa època són dues panoràmiques de la ciutat, en oli sobre tela i d'autor anònim, conservades al Museu Comarcal de Manresa. En una, executada des del turó de Puigterrà, s'hi veuen les cases i les esglésies a primer terme i les muntanyes de Montserrat a l'horitzó. En l'altra, se'ns ofereix una visió de la ciutat des de la torre de Santa Caterina, amb els dos ponts, les muralles i les esglésies.

Llevat de les obres esmentades, les representacions de la ciutat que més abunden durant els segles XVII, XVIII i XIX són els gravats, realitzats amb més o menys fidelitat a la fesomia real i canviant de Manresa. No és fins al segle passat que, de la mà d'Evarist Basiana, es va prodigar la pintura a l'aire lliure, que va comportar l'aparició de nous pintors paisatgístics, interessats tant pels elements urbans com per l'entorn natural. Nascut a Tàrraga, Basiana es va establir a Manresa, on va ser el precursor dels nous estils de l'impressionisme, el cubisme i el simbolisme. D'aleshores ençà la nòmina de pintors que, amb més o menys dedicació, va aproximar-se al paisatge urbà no va deixar de créixer: Josep Padró González, que juntament amb Martí Farreres, va organitzar la primera Exposició d'Artistes Manresans el 1922, Bonaventura i Anselm Corrons, Joan Zurita Cervelló -s'autoanomenava naturista, bohemí, poeta, pintor i anarquista-, Salvador Clotet, Gregori Garcia, Ramon Salisi, Pere Porquet, Josep Vila Closes i un llarg etcètera.

Cada ciutat té el seu color

Jaume Casacuberta veu Manresa de color gris i ocre. Per a Francesc Vilà, la ciutat marroneja i, segons Ernest Descals, Manresa és una ciutat de grisos i terrosos: «Però la llum és qui ho acaba determinant tot».

Jaume Casacuberta

Jaume Casacuberta. Foto: Francesc Rubí.

Entre els pintors manresans actuals, diversos són els que perseveren en l'art de traduir al dibuix i al color vistes i racons de la ciutat d'avui i d'ahir. Potser el més veterà sigui Jaume Casacuberta, un pintor que, deixeble d'Evarist Basiana, amb només catorze anys va entrar a treballar com a ajudant de Manuel Mestres -nebot del cèlebre pintor Mestres Cabanes-, pintor i decorador. Tant dissenyaven i instal·laven rètols per a establiments com repintaven interiors d'esglésies, malmesos durant la guerra civil. Recorda que va intervenir en l'ornamentació de l'església de Montserrat -a la plaça actual del Conservatori- i en la realització del primer rètol de la botiga de "Señor", al carrer de Guimerà. Després del servei militar, va entrar a treballar als magatzems Jorba, a la secció d'aparadorisme i publicitat. Allà va coincidir amb dibuixants i pintors de la talla de Marzo-Mart, Ramon Salisi i Joan Guitart. Al llarg de més de setanta anys ha conreat, i conrea encara, el paisatgisme. En el cas de Manresa, s'ha interessat sobretot pel paisatge urbà, i més específicament per les visions panoràmiques de la part antiga, amb la Seu, el riu i els ponts, tant des de la balconada de Bufalvent com des de l'estació de la Renfe: «Ho he pintat multitud de vegades, en diferents èpoques de l'any i hores diverses del dia, sense repetir mai el mateix quadre».

També se sent atret per les places i els racons del barri antic. Assegura que «tant la plaça major de Manresa com la de Vic podria pintar-les amb els ulls tancats, així com les muntanyes de Montserrat». Des del punt de vista pictòric, la part nova no li crida tant l'atenció: «Com a pintor, no he passat del Casino». Reconeix que és més pintor de cavallet que d'estudi i que li agrada dotar de vida l'espai públic, «malgrat que cada vegada es veuen menys flors a les finestres i menys roba estesa als balcons i als terrats». Casacuberta tant pinta a l'oli com en aquarel·la, però si es tracta de pintar Manresa utilitza l'oli, «perquè l'oli és més dur».

Chevalier de Beaulieu era un enginyer militar al servei del rei francès Lluís XIV que l'any 1660 va publicar a París "Les plans et profils des principales villes et lieux considerables de la Principauté de Catalogne", una obra cartogràfica en què Beaulieu, creador de la topografia militar, va incloure una vista de Manresa, considerada ara com ara la representació gràfica més antiga de la ciutat. Pocs anys després, cap a 1670, Joan Grau va esculpir en marbre un alt relleu on es veu Sant Ignasi escrivint els Exercicis sota una balma, envoltada de camps i construccions religioses. A la mateixa Coveta es poden contemplar diversos medallons en alabastre, realitzats per Josep Sunyer, amb representacions del paisatge urbà (el Pou de la Gallina, el Pont Vell, l'ermita de la Salut, etc.)

Ernest Descals

Ernest Descals. Foto: Marc Prat.

Si a Manresa hi ha un pintor que ha viscut sempre i amb exclusivitat de la pintura artística aquest és Ernest Descals. Des que als 17 anys va guanyar un premi de dibuix convocat per l'Associació de Veïns del barri del Xup no ha fet altra cosa que pintar, bàsicament a l'oli i amb aquarel·la, però també s'ha servit del guaix i l'acrílic. Sempre ha aconseguit viure de la pintura, gràcies als concursos, els encàrrecs, les exposicions -Barcelona, Madrid, Castelló...- i la venda directa per internet. Aquesta és, avui dia, la seva principal font d'ingressos, per bé que es dol de la davallada de la demanda, originada, segons Descals, «per la proliferació dels mòbils, que ha comportat una sobresaturació d'imatges», i pel boicot d'Espanya als productes catalans: «Fins fa un any jo venia més a Espanya que aquí. Des dels fets del primer d'octubre, a Espanya m'han deixat de comprar». I remarca: «El boicot existeix».

Tot i que Descals és més conegut com a pintor de paisatges, sobretot urbans, els seus interessos són diversos: «Pinto inspirat en les lectures que faig, que solen ser de tipus històric». I explica com, per sort, sempre hi ha algú interessat a adquirir obres relacionades amb qualsevol temàtica: «Vaig llegir una cosa sobre els anunnakis, em va interessar, vaig fer una pintura i de seguida vaig tenir qui estava interessat a adquirir-la». També ha conreat el retrat, «però la gent vol que els retrats siguin clavats a l'original, igual que una fotografia, i el meu estil no és hiperrealista, sinó que tendeix a l'impressionisme i a l'expressionisme».

Com a paisatgista urbà, Descals s'interessa per qualsevol indret, tant si és un carrer, una església, una fàbrica o una carretera amb semàfor: «De Manresa es pot pintar qualsevol racó, perquè tot dona». Darrerament, i motivat pel seu interès per l'element humà, s'ha centrat en els interiors d'establiments -especialment botigues del barri antic, cafeteries i restaurants, etc.-: «Són com petits microcosmos, en els quals tot compta: l'arquitectura, el disseny, l'atmosfera, la decoració, la presència humana, que hi confereix vida i ajuda a dimensionar els espais». En aquest sentit, Descals esdevé un cronista de la societat urbana actual, estimulat per un sentiment arqueològic de les petites coses. Fruit d'aquest interès pels interiors, actualment està pintant elements significatius de l'interior de la Seu, «una temàtica poc explorada». De moment ja ha fet 30 olis sobre paper, que seran presentats l'any vinent en una exposició al Claustre de la mateixa basílica.

Josep Maria Massegú

Pintura de Josep Maria Massegú, de l'any 2003.

Qui també, en un determinat moment, va fer de la Seu el tema pictòric va ser el pintor i dibuixant Josep Maria Massegú, que el 2003 va exposar, a la desapareguda Sala Xipell, "Trenta-nou mirades a la Seu de Manresa". Es tractava de diferents panoràmiques de la ciutat amb la Seu com a protagonista. Malgrat que en el seu repertori predominen els bodegons, la figura humana i els interiors, també ha conreat el paisatgisme natural i urbà: «L'arquitectura sempre et compromet més, mentre que el paisatge obert és més lliure: sempre en pots fer de més i de menys, és a dir, afegir, treure, canviar». De la seva època de pintor novell, recorda les calitges matinals i les postes de sol, tal com feien «els mestres de la meva generació, que pujaven a Cal Gravat a contemplar el paisatge i la ciutat al capvespre: si la posta de sol era sonada, aplaudien sonorament i, si no, se'n tornaven a casa com si res». Massegú es considera més un pintor d'estudi que un paisatgista: «Al paisatge, en tot cas, hi faig estudis i prenc apunts que després treballo i intento donar-hi forma, tranquil·lament, al taller».

Un pintor esdevingut paisatge urbà

Josep Vila Closes ha estat un dels pintors paisatgistes més prolífics i populars de les últimes dècades. Autor d'un nombre indeterminat d'olis i aquarel·les, en els quals es reflecteix el seu tarannà enèrgic i vital, a través d'unes pinzellades vives i espontànies i un cromatisme càlid i brillant, Vila Closes va ser una persona compromesa amb el barri, la ciutat i el país. Precisament és al seu barri, a la plaça de Catalunya, on des de fa tres anys es va instal·lar una escultura en bronze de Ramon Oms, en què Vila Closes, assegut en una roca, pinta un vell paisatge conegut.

Ferran Costa

Ferran Costa. Foto: Jordi Alavedra.

A mig camí de la il·lustració i la pintura hi ha el dibuixant Ferran Costa, conegut per les seves vistes de la Manresa urbana, que recorden les vinyetes d'un còmic, per l'animació dels personatges que poblen tots els espais. L'interessa l'arquitectura, però també la vida al carrer. En els seus dibuixos, el carrer és una festa major contínua, un formiguer constant de gent travessant el carrer, entrant i sortint de les botigues, prenent el sol als terrats, badant abocats a la finestra o al balcó, amb cotxes transitant i gossos remenant la cua. En el Costa dibuixant conflueixen el delineant i el gravador d'estampats, tasques a què s'ha dedicat professionalment fins a la jubilació, i la vena de dibuixant de còmics, transmesa de pare a fill. El futur dibuixant va créixer al costat del creador del Cosaco Verde, un heroi de còmic que es va fer molt popular als anys seixanta gràcies a les sèries publicades per Bruguera, de la mà del guionista Victor Mora i de l'il·lustrador Ferran Costa, pare.

Nascut a Manresa, Ferran Costa va viure durant quaranta anys a Premià, d'on va tornar l'any 2000. Explica com al començament només utilitzava el llapis i la tinta, però va ser a partir d'un encàrrec en què van demanar-li de fer-hi un cel blau, que va incorporar-hi el color. D'aleshores ençà, sobre la base del llapis i la tinta, utilitza l'aquarel·la i l'acrílic, per fer-hi el cel i els núvols: «L'aquarel·la, a diferència de l'acrílic, et permet perfilar millor les ombres». Sent predilecció per la Manresa dels anys 60, d'aquí que molt sovint basi les seves obres en fotografies de la vida quotidiana d'Antoni Quintana Torres, on els anònims vianants freqüentment són substituïts per retrats d'amics o persones conegudes per l'autor. Ell mateix remarca com en un dibuix en què apareix l'antiga botiga de discos de Ràdio Castell, situada antigament al xamfrà entre el carrer de Guimerà i la carretera de Vic, la senyora que entra a la botiga és la seva mare, disposada a comprar-hi el primer disc del Rolling Stones per al fill adolescent. No descarta fer un llibret amb tot de làmines lligades als llocs viscuts i els personatges tractats, a tall d'autobiografia il·lustrada.

Francesc Cuixart

Nascut a Berga el 1875, va establir-se a Manresa, on va morir el 1931. És autor del quadre "La crema del paper segellat", que es conserva a l'Ajuntament de Manresa. Durant vint anys va ser professor de l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa. Va realitzar el projecte de la Reforma o nova perspectiva de l'entrada a Manresa. Va dissenyar la medalla commemorativa de la batalla del Bruc (1908) i el segell adoptat per la Caixa d'Estalvis de Manresa. És autor d'alguns retrats que figuren a la Galeria de Manresans Il·lustres. Va pintar diversos olis sobre l'interior de la Seu. Va realitzar projectes i esbossos per a la decoració exterior i entrada principal de la Seu i per a la plaça de Sant Domènec. Va projectar la senyera de l'Orfeó Manresà, la de l'Esbart Manresà de Dansaires i les ensenyes de l'Orfeó Manresà, Centre de Dependents, Centre Excursionista de la Comarca de Bages i Foment de la Sardana.

Nous temps, noves tendències

Malgrat que el paisatgisme continua tenint adeptes, les generacions d'artistes més joves

s'inclinen majoritàriament per altres temàtiques o centres d'interès. Per a Massegú, «avui el romanticisme paisatgístic es mira amb recel, està passat de moda, i fins i tot les obres cabdals s'arraconen als magatzems dels nostres museus. L'actualitat demana coses diferents, som esclaus de l'originalitat, d'allò que és nou i diferent. Penso que la llei del pèndol ens traïx i no en som gaire conscients. Personalment em fa tristesa, aquest fet, perquè buscar coses noves no hauria de significar renegar del nostre passat». Per més que un mateix paisatge pugui haver estat pintat un munt de vegades, Massegú considera que sempre és possible afegir-hi una mirada nova: «Es tracta d'aconseguir noves visions, de resultats i de tècnica, dels temes clàssics de sempre». És evident que el paisatgisme ha caigut en desús i més hi cauria si no fos per la pervivència dels concursos de pintura ràpida, que ajuden a mantenir-lo viu. Segons Descals, participant habitual i profusament premiat, «aquesta mena de certàmens són l'últim reducte dels pintors de paisatges». I destaca que «gràcies als concursos a l'aire lliure la gent pot veure els artistes en acció».

Francesc Vilà, director del Museu Comarcal de Manresa. Foto: Marc Prat.

Francesc Vilà, director del Museu Comarcal de Manresa, opina que els concursos de pintura ràpida, «malgrat la servitud dels criteris dels jurats, són una festa de la pintura, que afavoreix l'eclosió de noves vocacions i permet compartir la pràctica artística amb altres pintors». Consta que sovint aquests concursos «es viuen amb mala consciència per part de totes dues bandes» i que «els mateixos pintors, coneixedors dels gustos i les tendències, miren d'adaptar l'obra o trien els concursos on assistiran, cosa que comporta un amanerament del resultat final». Vilà proposa de reconvertir el concurs en mostra, «és clar que, en desaparèixer l'incentiu del premi, potser aleshores disminuiria la participació». Massegú recorda quan, a l'inici dels anys 60, «els concursos eren una festa a l'aire lliure, en què els premis no comptaven tant com avui». El pintor manresà, resident des de fa anys a Olius, considera que «actualment els concursos s'han professionalitzat massa i hi ha gent que només va a guanyar, sense pintar "in situ" i preparant l'obra pensant en el tipus de jurat. Per descomptat, soc respectuós amb els pintors que hi participen honestament, amb ganes de compartir i passar-ho bé».

El Concurs de Pintura Ràpida que cada any convoca el Cercle Artístic coincidint amb les festes de la Llum és el segon més antic de l'estat, després del de Tossa de Mar. En la primera edició, celebrada el 19 de febrer de 1961, van ser premiats Joan Abancó, Josep Vila Closes, Joan Vilaró i Joan Sallent.

Del paisatgisme al muralisme

Arran d'algunes intervencions artístiques puntuals en parets de cases velles, convertides en veritables decorats, en els darrers anys s'ha estès i consolidat la pràctica de l'art mural. S'ha passat d'utilitzar l'arquitectura urbana com a model a fer-la servir de tela damunt la qual pintar. Per a Massegú, «és una forma més de visualitzar la pintura, amb la qual es contribueix a decorar i embellir els racons més antics de la ciutat». Sovint aquests racons, a més d'antics, són deixats, de manera que, com matisa Ferran Costa, «de vegades el contrast entre la degradació del marc i la pintura provoca un efecte escudella». És del parer que la pintura «no llueix prou» col·locada al bell mig d'un «marc degradat de cases velles, a punt de ser enderrocades». En opinió de Descals, caldria planificar prèviament els indrets i els temes, per tal que «cada pintura encaixi amb l'entorn». A part d'intervencions remarcables d'artistes visitants, com la d'Aryz a l'inici del Passeig, Manresa compta amb una bona nòmina de pintors murals, l'obra dels quals constitueix a hores d'ara una exposició permanent a l'aire lliure. Entre altres noms, cal destacar els

de Benvi Parrilla, Txema Rico, Valentí Gubianas i Susanna Ayala.

Mural de Susanna Ayala a Puigterrà de Dalt, inspirat en la pintura "Cases" de Pere Porquet. Foto: Francesc Rubí.

«Si es fes un concurs de paisatges, el de Manresa s'emportaria, just, un discret aprovat. No té la grandiositat escènica d'un rampell wagnerià ni l'escandalosa tendresa de les fagedes olotines». Vicenç Prat, "Un llibre verd" (1932).

Ara mateix potser gairebé només sigui al carrer on els artistes plàstics poden exhibir la seva obra, si exceptuem la sala d'exposicions del Cercle Artístic, l'Art al Jardí de Pineda de Bages i el Casino, qualificat per Descals com a «catedral restringida i capriciosa». S'escau, a més, que, pel que fa a l'obra museística, que comprèn unes 200 pintures d'autors locals i bagencs, no serà visitable fins d'aquí un any, aproximadament, a mesura que es vagin enlestint les obres d'ampliació i adequació del Museu de Manresa. Segons explica el seu director, la col·lecció de barroc s'ubicarà a la primera planta, mentre que, a la segona, s'hi mostrarà el fons d'obra pictòrica, i també la resta de les col·leccions del Museu. Paral·lelament a aquesta exposició permanent, s'hi faran exposicions temporals, dedicades a pintors i artistes contemporanis.

Malgrat totes les crisis que afecten la pintura en general -escassetat de sales i absència de galeristes- i la pintura paisatgística en particular, la ciutat com a tema pictòric mai no s'exhaureix del tot: sigui perquè l'arquitectura sempre és canviant o bé perquè la visió panoràmica tradicional ha deixat pas a un enfocament més fragmentari i detallista: l'arcada d'una finestra, l'interior d'una escala o un pi dalt d'un terrat. Unes noves mirades que, lluny de resultar "déjà vu", motiven els espectadors a redescobrir una vella, coneguda ciutat.

Il·lustració del Carrer Sant Pere, i l'autora Carla Fernández. Foto: Marc Sierra.

Carla Fernández, il·lustradora i dissenyadora, i el periodista Marc Serena van presentar, a l'Espai 7 del Centre Cultural del Casino (maig 2018), l'exposició "Manreses. Una dia a la ciutat invisible", un reflex de la diversitat humana, social i cultural de la ciutat. A través de dues-centes il·lustracions, acompanyades de breus textos explicatius, l'espectador podia recórrer els diversos barris de la ciutat, reflectits en imatges d'espais i retrats de persones, realitzades amb la tècnica ukiyo-e.